

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Уманський державний педагогічний університет
імені Павла Тичини
Інститут природничо-математичної та технологічної освіти

природничо-географічний факультет
кафедра хімії, екології та методики їх навчання

ЕКОЛОГІЯ

Робочий зошит

Совгіра С.В. Екологія: Робочий зошит – Умань, 2013. – 131 с.

Рецензенти:

Біда О.А. – доктор педагогічних наук, професор, директор навчально-наукового Інституту педагогічної освіти, соціальної роботи та мистецтва Черкаського національного університету ім. Богдана Хмельницького

Пустовіт Г. П. – доктор педагогічних наук, професор, вчений секретар Відділення теорії та історії педагогіки АПН України

У робочому зошиті подано матеріали до практичних занять студентів економічних спеціальностей з курсу «Екологія». Розглянуто основні закономірності взаємодії суспільства і природи, особливості впливу антропогенних чинників на природне середовище з точки зору методичних аспектів.

*Рекомендовано до друку Вченою радою
Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини
Протокол №5 від 24 січня 2011 р.*

Передмова

Одним із перспективних напрямків в охороні природи на сьогодні є створення заповідних територій. В 1992 році в Україні був прийнятий закон "Про природно-заповідний фонд України". В ньому викладені правові основи організації, охорони та ефективного використання природно-заповідного фонду країни, збереження їх природних комплексів та об'єктів. Природно-заповідний фонд України з загальнонаціональним надбанням та багатством. Різноманіття форм особливо охоронних природних територій дозволяє розумно сполучати господарські, соціальні, морально-етичні, релігійні, історичні та екологічні завдання, зберігати видове різноманіття тварин та рослин, їх генофонд, підтримувати екологічний баланс в регіонах та забезпечувати фоновий моніторинг навколишнього середовища.

Природоохоронні території (далі – ПТ) відіграють ключову роль на Землі у збереженні її природного каркаса, відтворенні життя та біологічного різноманіття. На даному етапі розвитку цивілізації жодній світовій проблемі не було присвячено стільки рішень ООН, Конвенцій, саммітів керівників країн, вищих органів влади держав, світової громадськості тощо, як збереженню біологічного різноманіття та його сталому використанню. Стан біосфери безпосередньо або опосередковано визначає усі головні сфери життя суспільства, як духовні і матеріальні, так і політичні.

Нині знищено або дуже змінено близько 65 % угруповань та екосистем планети. Знищення біорізноманіття, його забруднення і розрив функціональних зв'язків призвели до глобальної екологічної кризи (зміни клімату; руйнування озонового шару; забруднення материків та океанів важкими металами, хімічними сполуками, нафтопродуктами; спустелювання; кислотних дощів; знищення, трансформації та погіршення біорізноманіття), яка в останні 30 років істотно погіршила світову економіку, політику, клімат тощо.

Україна – найбільш розорана держава Європи (рілля охоплює 55 % території). Вона є "лідером" за площею еродованих земель (близько 30 % сільгоспугідь). Це стосується і площі природної рослинності на одну людину, яка є найменшою і становить лише 0,35 га. Площа заповідних земель у 2,5 раза менша від середньоевропейської. І навпаки, забрудненість атмосфери у два-чотири рази більша, а кількість чистої води на одного мешканця – у 10 разів менша. В комплексі з іншими чинниками це негативно позначається на здоров'ї та соціальних умовах людей і відповідно на середній тривалості життя, що на 10–12 років коротша, ніж у розвинених країнах.

Досвід країн Західної та Центральної Європи (Англії, Франції, Швейцарії, Німеччини, Чехії, Польщі та ін.) свідчить про необхідність обов'язкового дотримання щонайменше трьох вимог, а саме: ступеня розораності земель, який не повинен перевищувати 20–30 % території держави (що так і є в цих країнах), високого відсотку заповідності та відповідного законодавства. Приміром, у Швейцарії заповідна площа становить 18,5 %, Австрії – 25 %, Німеччині – 24%.

За останнє десятиріччя кількість охоронюваних природних територій та їхня площа у світі збільшились більше ніж удвічі: нині під охороною перебуває понад 12 % поверхні суходолу (окрім Антарктиди, де режим суворої охорони поширюється на 10 % її території).

Тенденції розвитку національної мережі природоохоронних територій, в першу чергу об'єктів природно-заповідного фонду, за цей період були близькими до світових. Так, за роки незалежності площа природно-заповідного фонду України зросла більш ніж удвічі, проте вона є недостатньою і залишається значно меншою, ніж у більшості країн Європи, де середній відсоток заповідності становить 15,3. Площа заповідних земель у Європі на одну людину становить близько 2220 м² при 570 м² в Україні.

Окрім того, в останні три роки намітились негативні тенденції у розвитку заповідної справи. Площі природно-заповідного фонду збільшуються у середньому на 20 тис. га. Відсоток заповідності, який до 2006 р. планувалось довести до 7 від площі держави, не досягнутий і дотепер.

Зростає загроза втрати уже заповіданих і зарезервованих під заповідання унікальних та еталонних природних комплексів через їхнє нецільове використання та вилучення зі складу земель природно-заповідного фонду. Не відповідає сучасним вимогам стан моніторингу природних комплексів на територіях природно-заповідного фонду загальнодержавного та міжнародного значення тощо. Основною причиною є низький рівень фінансового та матеріально-технічного забезпечення, недотримання чинного законодавства.

Тому в сучасних умовах крім традиційних джерел збільшення об'ємів фінансування (бюджетні надходження, платні послуги) потрібна комплексна система фінансово-економічних інструментів з метою збільшення доходів для заповідної справи, використання партнерських відносин між державою і приватним сектором для диверсифікації джерел і обсягів фінансування природно-заповідного фонду.

Важливим є інтегроване використання економічних, фінансових та екологічних механізмів зростання благополуччя місцевого населення, створення нових робочих місць (робота в екотуристичному бізнесі, візит-центрах, обслуговування відвідувачів природно-заповідного фонду тощо).